

Estók József

A magyar börtönügy arcképcsarnoka

„Maiorum gloria posteris lumen est”
„Az elődök dicsősége fény az utódok számára”

Horváth Boldizsár
(1822 – 1898)

„Elveimhez mindvégig hű maradtam”
(Horváth Boldizsár)

Jogi doktor, ügyvéd, jogtudós, író, szónok, liberális reformpolitikus, igazságügy- miniszter, számos igazságügyi reform megvalósítója, a Kisfaludy-társaság rendes tagja, a Földhitelintézet egyik létrehozója és jogügyi igazgatója, a MTA tagja - báró Eötvös Lóránd fizikus, Radics Jenő művészettörténész, báró Láng Lajos közgazdász apósa; Márkus Emiliának, a magyar színjátszás egyik neves alakjának nevelőapja.

Horváth Boldizsár 1822. január 1-én született Szombathelyen, polgári szülők gyermekeként. Élete végéig polgári származásúnak vallotta magát. Már miniszter volt, amikor a következőket mondta: „Ha valaki büszke őseire, én is büszke vagyok születésemre s polgári születésemet senki címével fel nem cserélném.”

Gimnáziumba Szombathelyen és Sopronban járt, a jogi akadémiát Győrött végezte. 1843-ban ügyvédi vizsgát tesz. Alig volt huszonegy éves, amikor az ügyvédi oklevelét kézbe vehette. Visszatérve szülővárosába előbb ügyvédként tevékenykedik, majd a tisztviselői pályára lép: előbb „mezei rendőrkapitányá” választják meg, majd 1845-től a város főjegyzője lett.

1848-ban Szombathely követének választják, de az országgyűlésben, nemcsak a várost képviseli, hanem a jegyzői feladatokat is ellátja. Funkciójából adódóan követi az országgyűlést Debrecenbe, majd Pestre és Szegedre is. A szabadságharc leverése után haditörvényszék elé állítják, elítélik, 1850-ben amnesztiával szabadul.

Miután az osztrák jogból is levizsgázott, Szombathelyen ügyvédi irodát nyit, azonban politikai múltja miatt rövid időre az ügyvédi tevékenységét felfüggesztik. A felfüggesztés visszavonása után a Batthyányi család ügyvédje. (E megbízatásáról képviselővé választása, illetve Pestre költözése miatt lemondott.) Deák Ferenc barátja, elkötelezett híve, az ő közbenjárására kap meghívást az országbírói értekezletre, ahol országos elismertségre tesz szert.

A külföldi törvényhozások tanulmányozása érdekében járt Németországban, Belgiumban, Franciaországban és Angliában.

Közreműködik a magyar földhitelintézet létrehozásában, ahol jogügyi igazgatóként tevékenykedik. A MTA-nak 1861-től levelező, 1868-tól tiszteletbeli tagja, 1865-ben ismét szombathelyi képviselőnek választják. A közjogi kiegyezés érdekében tartott 1866. december 1-i beszéde nagy elismerést váltott ki a képviselők körében, és egyben megalapozta további sorsát is. Deák javaslatára az uralkodó az Andrássy-kormány igazságügy-miniszterévé nevezi ki; mely tisztséget 1867. február 19-étől 1871. június 11-éig töltötte be.

A kiegyezés után ő az első polgári származású igazságügy-miniszter, akit a jó meglátások, a gyors gondolkodás és az éles ész jellemeztek. Legendás volt munkatempója, munkabírása. Jellemző rá, hogy miniszteri kinevezését követően a felálló minisztériumban, kezdetben szinte minden munkát maga végzett, mintaeértékűek az általa elkészített államiratok.

A tudás, olvasás iránti vágyát még az sem vetette vissza, hogy tudta: látása folyamatosan romlik. Szónoki képessége lenyűgözte a hallgatóságát.

Az 1867-es kiegyezéssel lehetőséget látott a hazai törvényhozás, igazságszolgáltatás, illetve az állami berendezkedés reformjára. Előterjesztést tett többek közt a törvényhozás és a közigazgatás szétválasztására, a polgári törvénykezési rendtartásra, a bírósági szervezet átalakítására, a bírói függetlenség, elmozdíthatatlanság és felelősség megteremtésére, az ügyészségi szervezet kialakítására, az úrbéri viszonyok maradványainak megszüntetésére. Miniszteri pályafutása során közel száz törvényjavaslatot terjesztett elő.

Az által vezetett tárca gyakorolta a felügyeletet egyebek mellett a bíróságok, az ügyészségek, a közjegyzők, az ügyvédi kamarák és a börtönügy felett.

Horváth Boldizsár komoly változásokat akart elérni a büntetőjog és a büntetés-végrehajtás jogi szabályozásának területén is. A liberális beállítottságú miniszter megbízást adott az 1843. évi büntetőjogi törvényjavaslat átdolgozására, azonban az előterjesztett javaslatokat nem tartotta megfelelőnek. Ezt követően Csemegi Károlyt bízta meg a büntető kódex elkészítésével, amely – néhány év múltán – az 1878: 5. tc-ben realizálódott.

Ha a büntetőjog területén nem is tudott az elképzeléseinek megfelelő eredményeket elérni (pl. az új büntető kódex elkészítése, a halálbüntetés eltörlése), mégis a büntető gyakorlatra vonatkozóan eltörölte a bilincsnak büntetésként, illetve a büntetés súlyosbításaként történő alkalmazását, továbbá a botütést és a vérdíjat.

A börtönügy modernizálását Horváth Boldizsár jogszabályi keretek között kívánta rendezni. Ehhez a munkához szüksége volt a honi börtönrendszer feltérképezésére. A feladattal két nagyszerűen felkészült szakembert, Tauffer Emilt és Csillag Istvánt bízott meg.

A képviselőket arról tájékoztatta, hogy apparátusával hozzáfogott a börtönügyi törvénytervezet kidolgozásához. A képviselők közül sajnos csak néhányan érdeklődtek a börtönviszonyok iránt. Ez a terület a korábban említett nagyobb jelentőségű kérdések mellett eltörpült, annak ellenére, hogy a börtönök, fegyházak állapotát – más művelt nemzetekhez viszonyítva – elszomorítóan tartotta a közvélemény egy jelentős része is. A humánus börtönviszonyok megteremtése érdekében a mulasztások, hiányosságok mielőbbi felszámolását, pótlását szorgalmazta. Ennek első kézzelfogható eredménye volt az 1869. évi fegyházi rendtartás, amelyben már fellelhetők a modern börtönügy alapelvei. A szabályzat azonban csak az országos végrehajtó intézetekre terjed ki, mert a törvényhatósági intézetek felügyeletét ekkor még a belügyminisztérium látta el (egészen 1872-ig).

Miniszteri pályafutása során nemcsak a parlamenti képviselőkkel, hanem saját minisztertársaival is meg kellett küzdenie, több esetben a kormányülésen volt kénytelen visszavonni előterjesztéseit.

1871. május 16-án lemond miniszter tisztségéről; reformtörekvései félbemaradtak, megvalósulásukra éveket kellett várni. Lemondásakor – mivel elveivel ellenkezőnek tartotta – nem fogadta el a felajánlott kitüntetések: a titkos tanácsosi címet és a Lipót-rend nagykeresztjét.

Lemondása után 1877-ig a Földhitel-részvénytársaság és a Municipális Bank igazgató elnöke, s továbbra is részt vett a temesvári választókat képviselve az országgyűlés munkájában. E tisztségéről szemeinek és egészségének erőteljes romlása miatt mondott le.

Mint író számos költemény és kisebb-nagyobb mű szerzője, sajnos ezek a munkái nem lettek összegyűjtve.

A nagy jogász, a magyar kir. egyetem jogi karának díszdoktori oklevelével kitüntetett államférfi 1898. október 28-án hunyt el Budapesten. Családi sírboltja a Fiumei úti temetőben található.

Irodalom

Kabódi Csaba – Lőrincz József –Mezey Barna: *Büntetéstani alapfogalmak*. Bp. Rejtjel Kiadó, 2005.

Mezey Barna: *A kiegyezés jogpolitikájának kialakítása (Horváth Boldizsár igazságügy-miniszter reformprogramja)*. *Jogtörténeti szemle* 2007. 3. 31-40. p.

Országgyűlési almanach 1886. Képviselőház. Szerk. Halász Sándor. Bp. 1886. 75. p.

Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái*. IV. kötet.

Vasárnapi Újság. XIII. évfolyam, 23. sz. – 1866. június 10.